

DISKUSIE

KAROL GOLÁŇ

LUDOVÍT ŠTÚR A SLOVENSKE NÁRODNÉ HNUTIE V ŠTYRIDSIATYCH ROKOCH XIX. STOROČIA.*

Slovenské národné hnutie v štyridsiatych rokoch minulého storočia nadobúda povahu organizovaného politického snaženia, ktorý vývin je nepochybne spojený s menom Ľudovíta Štúra, v širšom význame tzv. štúrovského pokolenia, štúrovcov. Prechod z jazykového a kultúrneho obdobia do rokov badateľnejšieho hospodárskeho a politického ruchu je však v slovenskom národnom hnutí tak vzájomne prepletený, že tieto isté diferencie v názoroch jednotlivých úzkych skupín nenaliehajú nástojčivo, aby sme opustili historické pomenovanie pokolenia, ktoré bolo strojom slovenskej národnej budúcnosti. Pod pojmom „štúrovci“ budeme rozumieť príslušníkov inteligencie, ktorí chápali národno-zjednocovacu úlohu celoslovenskej spisovnej reči a demokratizáciou pojmu národ viedli slovenský ľud ku vzostupu hospodárskemu, sociálnemu i kultúrnemu.¹

Začiatkom štyridsiatych rokov nastáva pozoruhodný vzrast uhorského hospodárskeho života, najmä Pešť a iné veľkomestá dostávajú výzor, zodpovedajúci kapitalistickému poriadku.² To je obdobie, o ktorom hovorí J. V. Stalin: „Národy sa hospodársky konsolidujú. Kapitalizmus, ktorý vtrhol do pokojného života odstrčených národností, prebúda ich a uvádza do pohybu... Rodiaca sa inteligencia je preniknutá »národnou ideou« a je činná v tom smere. No odstrčené národy, prebudené k samostatnému životu, neutvárajú už nezávislé národné štáty: na svojej ceste narážajú na mocný odpor vedúcich vrstiev rozkazujúcich národov, ktoré sa už dávno dostali na čelo štátu.”³ V štyridsiatych rokoch sa začal boj medzi panujúcimi triedami maďarského národa (včítane šľachtickej liberálnej opozície) a slovenskej inteligencie, ktorá hovorila za rozličné maloburžoázne vrstvy „priemyselníkov”, remeselníkov a kupcov. Je to vcelku zjavné z petície, ktorú slovenská inteligencia pripravovala na sklonku snemu z roku 1840, žiadajúc v nej zrušenie doterajších maďarizačných zákonov. V tomto prvom pokuse o politickú formu zápasu

* Rozšírený diskusný príspevok, prednesený na letnej konferencii historikov o tézach čs. dejín v Smoleniciach (18.—22. júna 1954).

¹ O pojme štúrovci sa kriticky vyslovil V. Matula v článku *K niektorým otázkam slovenského národného hnutia štyridsiatych rokov XIX. stor.* Historický časopis II (1954), 399.

² G. Tolnai, *Dejiny uhorského kapitalizmu*, Bratislava 1949, 119.

³ J. Stalin, *O národnostnej otázke*, Bratislava 1949, 21 a 22.

(v petícii je historická reminiscencia na „samostatné“ Slovensko za Jiskrových čias) je úsilie inteligencie zjavne späté s maloburžoáziou ako hlavným záujemcom o „svojský“ trh.⁴

Štúrovci si nevedomovali triednu povahu nacionalizmu. Podľa Štúrovho svedectva slovenčina mala tieto úlohy: spojiť stavy, získať podľa možnosti ten stav, ktorý na Slovensku zastupoval politický život, vydobytý pre Slovákov domácu pevnú pôdu, na ktorej by ich nik nemohol obviňovať z nevlasteneckého zmýšľania alebo z niečoho „horšieho“, spojiť literárne strany, zmierniť a celkom vyrovnať rozpory náboženských hľadísk, získať ľud, pohnúť jeho srdcom a získať ho pre vyššie, kolektívne formy spoločenského života. Tieto Štúrove formulácie dôvodov pre literárne osamostatnenie pochádzajú z roku 1848.⁵ Chceme ich porovnať so Štúrovým názorom z leta z roku 1845, keď začal vydávať politický časopis — Slovenskije Narodnje Novini. V liste gr. L. Thunovi sa k faktu spisovnej slovenčiny vracia týmito slovami: „Jeden z hlavních ohledů byl při tom spojení kmene slovenského ve vlastním domově svém, kterýž dosud byl roztrhán, spojení jeho nejen co do stran rozličných stavů. K tomuto přistupovalo i mnoho jiných vážných důvodů. Pokud z předplatění na noviny o věci souditi možno, přijata jest u nás dobře... Od času ale vyjítí Ohlasu, což jistě pozoruhodný úkaz jest, k nám již několik světských osob přirazilo a na těch nám v okolnostech našich nejvíce záleží.“⁶ Tieto Štúrove prejavy sú dokladom, že v snahe získať národnému hnutiu „politické ústa“ usiloval sa o spojenie hnutia so šľachtou.

Nemožno odškriepiť, že predstavitelia slovenského národného hnutia v období prelomu do spisovnej slovenčiny proti útlaku maďarskej panujúcej triedy, ktorá pri koreňoch hatila samostatný národný vývin Slovákov, hľadali oporu aj priamo v metternichovskej Viedni. Rekurz k panovníkovi z roku 1842 bol dielom evanjelickej inteligencie, a to najmä pričinením J. Kollára, ktorý taktó chcel dosiahnuť, aby uhorská liberálna opozícia nevidela v ňom „národné sprisahanie“.⁷ Iluzórna viera v nestrannosť panovníka a viedenskej vlády napriek jej spätosti s byrokratickou feudálnou kastou uhorskou izolovala v tomto období politický obsah slovenského národného hnutia prakticky od širokých mäs. Jeho predstavitelia nemohli

⁴ Slovenský preklad petície podáva J. M. Hurban v Štúrovom životopise, Slovenské pohľady II (1882), 251, 252. „Ale i materiálne záujmy naše nútia nás ku hájeniu práva na reč našu národnú. . . Naša slovenská zem je z väčšieho dielu hornatá, podnebia severného, ktorá nás sama vyživiť nemôže a sme teda prírodou samou odkázaní na priemysel a kupectvo. S maďarcinou osihotenou na svete stratili by sme oddialenejšie obecnstvo obchodné a priemyslové so súrodákmi našimi mimo hraníc Uhorska v monarchii našej žijúcimi.“

⁵ Úvodník *Pohled na hýbání západních a jižních Slovanů* v Havlíčkových Národných Novinách z 2. mája 1848.

⁶ Štúrov list z Bratislavy 29. júla 1845. V Thunovej pozostalosti v Zemědělsko-lesnickom archíve v Děčine.

⁷ List Jána Kollára P. Jozeffymu z Pešti 12. februára 1842, Archív Matice slovenskej.

vystupovať proti šľachte, keďže sa ju usilovali získať ako vedúcu spojeneckú politickú silu. A podobne aj politické akcie vo Viedni a ich dôsledky (rekurz z roku 1842 a žiadosť o privilégium na politický časopis) museli sa odraziť v prvej polovici štyridsiatych rokov na charaktere a taktike hnutia. V tejto situácii sa prirodzene ani Štúr nemohol prejavíť ako revolucionár a radikál. Stačí poukázať na materiál, ktorý je z týchto čias naporúdzi v diele V. Žáčka o Čechoch a Poliakoch roku 1848 a ktorý svojou bezprostrednosťou vrhá na politickú osobnosť L. Štúra ostré denné svetlo. Pokus poľskej emigrácie začleniť Slovákov do poľskej politiky (roku 1844 a 1845) Štúr odmietal z obavy pred kompromitovaním z revolučnosti, ktoré by mohlo ohroziť vydávanie slovenských novín.⁸ V tomto období nerozvitej slovenskej buržoázie vyvrcholilo úsilie liberálnej opozície z feudálno-buržoáznej bázy energicky ničiť slovenské národné hnutie tak, aby kleslo na politicky bezvýznamnú etnickú skupinu. Útok bol široko založený na občianskom i konfesijnom poli a nápor na Štúrovu organizátorskú národnú bázu na ev. lýceu v Bratislave (1841–44) inscenoval sám L. Kossuth. Oportunistická taktika štúrovcov voči niektorým jednotlivcom viedenskej vlády je aspoň v pohnutkách vysvetliteľná. (Podotýkame, že v prípade rekursu evanjelickej inteligencie z roku 1842 treba uvážiť i jej konštitučný prvok, dozornú moc panovníka na pôde cirkevnej autonómie podľa zákonného článku XXVI z roku 1790–91.)

V auguste 1845 vyšlo prvé číslo Slovenských národných novín, čím iba zosilnela jedna z pohnútok taktizovania voči Viedni. Pravda, toho istého roku vyšiel vo Viedni tlačou aj Štúrov spis *Das XIX. Jahrhundert und der Magyarismus*. V dielku Štúr vysvetľoval z perspektívy súčasných domácich i širších nacionálnych zápasov i Svätú alianciu, videl v nej novú éru v medzinárodných vzťahoch na základe zásad kresťanskej spravodlivosti, ktorá i Rakúsku ukladá v záujme súladu politiky a morálky povinnosť pomáhať všetkým národom. Prejavil Štúr týmto dielom svoje konzervatívne náhľady? Je isté, že sa mylil v historickom hodnotení Svätej aliancie, ktorá bola podľa Marxa „maskou ruského cára, aby získal hegemoniu nad Európou”.⁹ Je ďalej isté, že špekulatívne idealizoval pravú tvár metternichovského národnostného cynizmu, ktorý národy vzájomne rozoštvával v záujme reakčného habsburského absolutizmu. Nakoľko bol obsah spisku vo svojej podstate vecou taktiky a nakoľko v ňom treba hľadať vlastné filozofické náhľady a politické myslenie L. Štúra, treba zisťovať z konkrétnej situácie v polovici štyridsiatych rokov. Materiál, ktorý uverejnil V. Žáček, podáva kľúč pre čiastočné riešenie otázky. Štúr sľúbil roku 1845 prostredníkovi predstaviteľa poľskej emigrácie A. Czartoryského, že nikdy nebude v novinách písať v prospech cárskeho despotizmu, ani vychvaľovať rakúsku vládu, ba naopak, prisľúbil podporovať dobré reformy, ktoré vymáhajú Maďari (t. j. maďarskí

⁸ V. Žáček, *Čechové a Poláci roku 1848 I*, Praha 1947, 205.

⁹ Marks i Engels, *Sočinenija* XV, 458.

šľachtickí liberáli K. G.). Pritom, pravda, mal výhradu: dávať prednosť slovenským potrebám a otázkam, pretože „všeobecné témy“ by jeho čitatelia ešte neporozumeli.¹⁰ Myslíme, že celkový pokrokový zmysel týchto záväzkov vzdala'uje Štúra z nebezpečnej blízkosti konzervatizmu a tobôž spiatočnícťva i v súvislosti s uvedeným spisom.

V rokoch pred revolúciou štúrovci organizovali národné hnutie na širokej základni, ktorá okolnosť bola rozhodujúcim činiteľom pri úlohe Slovenských národných novín. Počet 500 výtlačkov¹¹ síce hovorí, že boli určené predovšetkým inteligencii, mestskej a dedinskej maloburžoázii, hoci v skutočnosti boli orgánom osvetovej drobnej práce medzi roľníckym ľudom. Ten bolo treba povzniesť hospodársky, spoločensky, kultúrne i mravne, aby svojim hnutím mohol podporovať politické úsilie inteligencie a maloburžoázie. Plniť tieto povinnosti znamenalo vytvárať podmienky buržoáznej premeny spoločnosti. Pokrokový ráz politiky štúrovcov sa prejavoval predovšetkým v tom, že sa nebáli rozvoja demokratických pohybov v ľude. Potreba mať oporu ľudu sa v tomto období u štúrovcov nikdy nestretla so strachom pred ľudom.

Štúr už na začiatku štyridsiatych rokov, keď začal klásť národnému hnutiu politické požiadavky, vcelku reálne odhadoval, že od šľachty nemožno očakávať „nič dobré“.¹² Neušlo mu, že najmä mladšie pokolenie sa asimiluje s maďarskou feudálnou triedou ideologicky i národne. Pri prvých krokoch spisovnej slovenčiny a ich literárnych dôsledkoch poznal, že účasť staršieho pokolenia zemianstva bola skôr prejavom spoločenského konzervativizmu ako ohľadu na slovenskú reč a rodný pôvod. Teraz, keď vystúpil na verejnosť s politickým časopisom, musel sa vyporiadať so šľachtickým liberálnym hnutím, s ktorým ho spájalo súdežné úsilie odstraňovať prekážky, brzdiace rozvoj kapitalizmu. Štúrovi však nevyhovoval „nadutý aristokratizmus“ a „zaťatý maďarizmus“ maďarských liberálov. „Inakšie my zásady v novinách učíme, na ktoré sa, ako počujem, páni liberalisti zastrájajú, lebo dobre vedia, že pracujeme za ľud a »ľud slovenský«.“¹³ J. Révai sa v kapitole o L. Kossuthovi vyslovuje o uhorskom šľachtickom hnutí takto: „Jednou z vedúcich myšlienok šľachtického liberalizmu v reformnom období bolo, že urbárske pomery poddaných treba urýchlene odstrániť, aby Habsburgovci nevyužili nenávisť roľníkov k pánom proti národnému pohybu.“¹⁴ Národný pohyb — to bolo hnutie za nezávislosť Uhorska proti koloniálnej závislosti od habsburskej ríše s národnou aktivitou maďarskou. Zo štúrovskej korešpondencie vysvitá, že niektorí prívrženci slovenčiny narádzali Štúrovi, aby slovensku vec spojil s liberálnym vývojom Uhorska. Ale s uhorským

¹⁰ Ž á č e k, c. d., 205 a 206.

¹¹ Sborník Matice slovenskej V (1927), 132.

¹² F. Kleinschnitzová, *Z listov štúrovcov*, SbMS VII (1929), 157. List L. Štúra dr. V. Staňkovi zo septembra 1841.

¹³ Štúrov list S. B. Hroboňovi z 8. februára 1846. SbMS V (1927), 143.

¹⁴ J. Révai, *Marxizmus, népiesség, magyarság*, Budapest 1949, 133.

reformným hnutím sa Štúr nerozchádzal iba demokratickejším pomerom k ľudu ako najširšej zložke pojmu národ. Jeho pomer k uhorskej liberálnej strane určovala sama otázka slovenskej národnej existencie, otázka podmienok vytvárajúceho sa národa, historickej kategórie obdobia vzráhajúceho sa kapitalizmu. Vnútoraná logika vzájomného pomeru slovenského národného hnutia a cesty šľachtickej liberálnej opozície mu ukazovali iný smer. Štúrove úvahy sa roku 1845-46 pohybovali v rámci tejto politickej schémy: Keď sa pripojíme k uhorskej liberálnej strane, dostaneme sa do konfliktu s vládou (ktorá „nám hovie“), a tak naše národné hnutie stratí akú-takú podporu. Okrem toho, myslel Štúr, ak by sme sa pripojili k maďarským liberálom, vláda by dovoľila bernolákovcom vydávať noviny, a tak by sme sa sotva udržali s orgánom samostatného národného života.¹⁵ Bola to koncepcia chybná? Pri národnom šovinizme maďarského hnutia a v perspektívach slovenskej ideológie ťažko bolo nájsť iné východisko.

Štúr meral svoje možnosti aj z cenzorských smerníc pre noviny. Predpisovali predovšetkým vyhýbať sa akejkoľvek parifikácii Maďarov a Slovákov, aby nevznikali nijaké trecie plochy. Rafinovanej národnostnej politike habsburského dvora vyhovovala v tom čase „stabilita pomerov“. Hlavná tendencia novín, t. j. vzbudzovanie povedomia slovenskej národnosti, mala v očiach cenzúry dve stránky: mohla zamedzovať maďarizáciu, ale aj otvárať bránu Rusom. Cenzúre sa ukladalo za povinnosť, aby medzi obidvoma pólmi vykonávala prísnu bilanciu.¹⁶ V tomto zmysle cenzúrna prax plnila smernice od samého začiatku. Roku 1845 píše Štúr: „Cenzúra všetko, čo je silnejšie, ráznejšie, všetko maže a vytiera nemilosrdne. Čo som mal o sebevoľnosti zemianskej, o právach ľudu..., všetko mi povytierala a potom ľudia hovoria, že noviny nesmeli vystupujú.“¹⁷ Ne treba prechádzať do krajnosti a zvažovať nedostatky novín, podliehajúce kritike, na zásahy cenzúry. Štúrovmu publicistickému účinkovaniu za týchto okolností nemožno pričítať zámery, že nemal smelosť uplatňovať vyhranenejšiu politickú činnosť. Bolo v charaktere slovenského národného hnutia, prekonávajúceho mnohonásobný nápor (kollárovcov, bernolákovcov a maďarského feudálno-buržoázneho frontu), že svoj program budovalo primerane svojim slabým prostriedkom a v mnohých veciach kráčať prvý raz po schodoch politických skúseností. Ale v základných princípoch udržoval Štúr pevnú líniu, ktorú nemaskoval nijakým zastieraným postojom či už k viedenskej vláde, či k šľachtickej liberálnej opozícii.

Program slovenskej národnej buržoázie, ako ho postupne v prvých dvoch ročníkoch (1845 a 1846) nastoľovali Slovenské národné noviny, mal predovšetkým povahu národnej ideológie v jej kultúrnej a národno-

¹⁵ List L. Štúra S. B. Hroboňovi z 18. februára 1846. SbMS V (1927), 144.

¹⁶ SbMS V (1927), 141.

¹⁷ Štúrov list S. B. Hroboňovi zo 17. septembra 1845. SbMS V, 139.

buditeľskej oblasti. Ich pracovníkom išlo o to, aby v širokých ľudových masách vytvárali sociálne zväzky, uvádzali ich do pohybu pre vyšší kolektívny život, siahajúci nad rodinné, susedské a regionálne vzťahy. Zo zmyslu tohto účinkovania vyplývala potom politická stránka veci.

Ale z politického hľadiska mal Štúr pre slabosť vlastného buržoázneho tábora v pomere k maďarským stranám a vládnemu systému obmedzené postavenie. V ohlase na noviny síce oznámil, že hodlá vyhýbať krajnostiam obidvoch krajinských strán (konzervatívnej a druhej, „ktorá všetko od koreňa opravovať a tak všetko staršie s novým pozamieňať chce“),¹⁸ akési stanovisko postupnej hospodárskej a sociálnej modernizácie bez postoja k hlavnému problému buržoáznej premeny: k boju proti rakúskemu absolutizmu. Skutočnosť bola drsnejšia. Politická ideológia novín bola obmedzená tým, že časopis nemohol prekročiť hranice „štátneho uhorského práva“, ak sa len chcel vôbec pohnúť.¹⁹ To malo dôsledky napr. pre politické ciele slovanskej koncepcie štúrovcov, ktoré bolo treba zastierať, pretože prejavy medzislovanských vzťahov si obidve maďarské strany vysvetľovali ako výzvu k slovanskej agresii, panslavizmu, pomocou ktorého sa slovenský nacionalizmus usiluje podporovať svoje nároky v uhorských rozporoch. Kossuth v Pesti Hirlap výrazne stelesňoval najúčinnejšie myšlienky obdobia a tak získaval čoraz väčšiu popularitu zvučnými politickými heslami. Štúr musel hlásať uhorský politický patriotizmus, aby mohol vytvárať najpodstatnejšie podmienky slovenskej národnej existencie. Vysoká politika, spomenuté „všeobecné témy“, sledované inteligenciou v prvej polovici desaťročia, skončili sa neúspešne a štúrovcom nezostávalo iné, ako sledovať politiku, ktorú viedli maďarské strany medzi sebou a šľachtická liberálna opozícia proti rakúskemu absolutizmu, čisto zo stanoviska slovenských záujmov. Orientácia na drobnú buditeľskú a vzdelávaciu prácu viedla však nevyhnutne k nedoceneniu zápasu, vedeného o nezávislosť krajiny zo strany pokrokových činiteľov.

J. Tibenský vysvetľuje fakt, že slovenská spoločnosť vcelku nepocitovala koloniálnu politiku Viedne voči Uhorsku ako vlastný útlak, hospodárskou zaostalosťou a pomernou izolovanosťou, ako aj medzitriednym charakterom maloburžoáznej inteligencie.²⁰ Prirodzene, bol to i jeden z pružných mostíkov, ktorý viedol k nedoceneniu boja strednej liberálnej šľachty proti habsburskému dvoru. A ďalší dôsledok: z tejto živnej pôdy vyrastali taktické vzťahy štúrovcov k Viedni. I toto pripútanie k Viedni slovenskú politiku podstatne obmedzovalo v ostatných troch rokoch pred revolúciou, ale najmä v polovici desaťročia. Od vlády sme horko-ťažko dostali privilégium na noviny ako *proti* nej písať? — v tomto zmysle vyznieva Štúrova obrana proti výčitkám z vlastného tábora.²¹

¹⁸ Ludovít Štúr, *Politické state a prejavy*, Bratislava 1954, 34.

¹⁹ V prameni v pozn. 17.

²⁰ Čl. Rok 1848, *Slováci a Európa*, Slovensko XV (1951), 39.

²¹ Štúrov list S. B. Hroboňovi z 8. februára 1846. SbMS V, 143.

Silu národného hnutia určuje stupeň účasti širokých vrstiev národa (J. V. Stalin).^{21a} V slovenskom prípade išlo hlavne o roľnícky ľud, ktorý bolo treba získavať pre národnú jednotu. Najvýznamnejším prostriedkom bol Štúrov politický časopis. Štúr svojimi prejavmi nadväzoval síce na staršie osvietenské a buditeľské obdobie národného obrodenia, ale práve preto, že jeho myšlienkový materiál väzil svojimi koreňmi v sociálno-ekonomických skutočnostiach, prekonával osvietenské ľudomilné koncepcie novým systémom vzdeľávacej a osvetovej práce. Jeho starostlivosť o školstvo ako prostriedok ľudového vzdelania, o mnohostranné osvetové inštitúcie, o vypestovanie občianskych vlastností ako zložky boja za lepšiu budúcnosť, to všetko malo úlohu zvýšiť spoločenskú váhu pracujúceho ľudu. Tento demokratizačný program spájal Štúr s premenou sociálneho zriadenia, so zrušením urbárskej služobnosti a poddanosti. Ako vo veci vzdeľávania prebúdžali štúrovci spoločenské sily, ktoré sa v dôsledkoch museli zraziť so starým spoločenským poriadkom, tak aj na hospodárskom poli sa z pracujúceho ľudu usilovali stvoriť aktívneho spoločenského činiteľa a pripraviť ho na premeny, ktoré očakávali. To bol zmysel sústavných návodov, ako zakladať hospodárske spolky, drobné „peňažné ústavy“, obilné sýpky, ovocné sady na základe kolektívnej spoločenskej práce.

Je nepochybné, že slovenské národné hnutie, svojou podstatou maloburžoázne, vytváralo si v zárodočných formách program, ktorý zodpovedal triednej podstate. Štúr a jeho prívrženci volajú po odteologizovaní slovenského života a horlia za rozvoj priemyslu, remesiel a obchodu, techniky; jasne si uvedomujú, že kapitál je spoločenskou mocou a propagujú zakladanie sporiteľní; uvažujú o dôsledkoch krajinskej colnej politiky pre priemyselný rozvoj štátu a pod.²²

Spojenie týchto sociálno-ekonomických a národno-kultúrnych požiadaviek buržoázie so záujmami, túžbami a súrnymi potrebami ľudu, najmä so zrušením poddanských pomerov, bolo také úzke, že vytváralo demokratický charakter hnutia, i keď v stupni demokratičnosti bolo rozvrstvené.

Na začiatku roku 1847 Štúr napísal: „To ja dobre viem, že sú dajedni so mnou nespokojní, ale aj to dobre viem, že oni nevedia, že som inakšie kráčať nemohol, ak som nechcel zaraz na počiatku to, čo na mne ležalo, zhubiť a národu nášmu opustenému a utláčanému straku na kole ukázať.“²³ Ako jeden z prvých kritikov Štúrovej ideológie v novinách sa prihlásil Janko Kráľ, a to skoro, už po prvých číslach roku 1845. Podľa Štúrovho opisu „vozil sa po novinách a najmä po úvodných článkoch, že svet očakával nový princíp, že sa vraj s princípom slovanským vystúpiť malo atď., no slovom hovorí tak, ako keby bol z duba spadol“. Kritika J. Kráľa čerpala motívy zo súčasného štátoprávneho zápasu Chorvát-

^{21a} J. V. Stalin, c. d., 23.

²² *Prejavy a state*, 191—202, 91—111, 267—287.

²³ Štúrov list S. B. Hroboňovi z 2. apríla 1847. SbMS V,149.

tov, odrážajúceho sa v tlači, ale Štúr odmietal básnikov poukaz na chorvátsky vzor. „Keby sa s princípom slovanským v Uhorsku vystúpilo, bola by to smrť novín.“²⁴ Ináč spor je zaujímavý preto, že viedol ozaj k ideologickému rozchodu J. Kráľa so Štúrom; je svedectvom, že názory štúrovcov na pokrokové maďarské prúdy neboli jednoliate. Vcelku možno súhlasiť s názorom V. Matulu, že s Jankom Kráľom sa od oficiálnych vodcov slovenského národného hnutia diferencuje demokratický prúd,²⁵ galvanizovaný aj stykom s ideologickým súrodým svetom — peštianskym. Kráľova hrozba, že sa odtrhne od Štúrových novín, bola iste namierená proti ich politickej umiernenosti, diktovanej, pravda, zložitou situáciou dvojitého národného útlaku, rakúskeho i maďarského.

Roku 1847 radikálnejší demokratický prúd v tábore štúrovcov strhol celé slovenské národné hnutie do zvýšenej aktivity. Hneď na začiatku roku celý roj výčitiek na Slovenské národné noviny púšťa prešovský jurista Janko Francisci. Vyčíta im, že sú — bez princípu. „Ten princíp mal byť liberálny a bližšie vec určím: demokratický.“ K tomuto náhľadu ho privádza položenie Slovákov vo vlasti („stav nášho Slovenska, zo všetkých, ale zo všetkých strán ťažko potlačeného, tu od vlády, tam od aristokracie, tu od Maďarstva, tam zas od druhého čerta-diabla“) a vec Slovanstva. S aristokraciou koketovať, alebo sa jej podlizovať netreba, aristokraciu pre náš národ nezískame, lebo náš život je jej smrť a ona nám. Nemecký ľud je v mestách osadený, preto nemecké noviny predstavujú meštianstvo... Ľud nikde nemá predstaviteľa, nikde slovo, nikde ochranu a svojho hrdinu. Sila Slovanstva a jeho živnosť a budúcnosť spočíva v ľude. Preto by sa aj orgán slovenského života mal postaviť za hrdinu — Ľud!²⁶

Styk s konšpiračným prostredím poľskej emigrácie na východnom Slovensku posilnil tieto demokratické tendencie natoľko, že Francisci napísal populárnu brožúrku, ktorá mala byť ideovým inšpirátorom roľníckej revolúcie. V *Zrkadle pre ľud slovenský*, opisujúc národnostný a sociálny útlak slovenského ľudu, a to s dramatickou názornosťou, „Ludomil Vrahoborovič“ prívola ľudu v jarme feudálnej krajiny: „Ak vy, Slováci, chcete byť slobodní, musíte posekať utlačiteľov!“²⁷

Podľa zprávy viedenského policajného konfidenta podobné agitačné spisy chystajú aj inde, napr. v Pešti, a iní, napr. S. M. Daxner.

I Janko Kráľ vystupuje na scénu. „Bol tu nedávno Janko Kráľ — to ti je *hrozný liberalista*. Dobre sme sa zabávali za pár dníov.“²⁸ Tieto riadky písal Viliam Paulíny, vychovávateľ v zemianskej rodine Laská-

²⁴ List v pozn. 17.

²⁵ List J. Kráľa S. B. Hroboňovi z Pešti 7. novembra 1845. „Medzitým od Maďarov sa odtrhovať je nezmysel, keď sme s nimi všetkým činom spojení, ale musíme s nimi byť, s nimi pracovať na zvelebení krajiny a skrz to si uznanie v krajine vydobýjať“ SbMS V, 153.

²⁶ List J. Francisciho S. B. Hroboňovi z 3. januára 1847. Archív Matice slovenskej.

²⁷ Milan Hodža, *Československý rozkol*, Turč. Sv. Martin 1920, 390 a n.

²⁸ SbMS III (1925), 76—78.

rovcov v hontianskych Príbelciach, niekedy pred Turícami roku 1847, priateľovi D. Maróthymu. Niekedy v júli 1847 bol Janko Král' doma v Liptove a po predčasnom návrate do „sídlného mesta“ (pôvodne mal plán cestovať na východné Slovensko) napísal takúto bilanciu svojich pozorovaní: „Naše veci stoja pri starom. Hodža v dákom nejasnom nábožensko-kresťanskom mysticizme našu veľkosť, našu budúcnosť hľadá. Vidíte, teórie, opravdivý abusus sanae mentis et rationis... Povedzte Daxnerovi: aby dačo robil, povedzte mu: že naše myšlienky trebárs trochu odporu na Slovenstve nájdu, predsa, ako som sám už skúsil, veľmi ľahko nad chvastavo-mŕtvo-slovo-Slavianstvom zvíťazia.“ Kráľova pripomienka, aby sa Daxner „veľmi hlboko do ekonómie nepúšťa“ a „aby dačo robil už“, bola zjavne výzvou — k činom.²⁹ Keď priberieme na pomoc revolučnú skladbu *Výlomky z Jánošiaka* s hlbokým chápaním sociálneho obsahu východoslovenského roľníckeho povstania roku 1831 a uvážime pravdepodobnú podobnú tematiku stratených *Podmanínovcov*, dostávame kľúč k básnikovmu presvedčeniu, že skutočná odvaha k revolučnosti žije iba v roľníckych masách. J. Král' bol viac ako „hrozný liberalista“ — bol revolucionár-demokrat, ktorý sníval o vlastenectve, ktoré by pomohlo viesť ľud do boja proti nevoľníctvu, biede i nekultúrnosti.

Nemožno odškriepiť, že názory Francisciho, Janka Kráľa a pravdepodobne aj iných predstaviteľov maloburžoáznej inteligencie prekročovali pokrokové stanovisko, ako ho uplatňoval Štúr v novinách. Môžeme predpokladať aj to, že radikálny prúd medzi štúrovcami uplatňoval svoje demokratické myšlienky a heslá boja proti absolutizmu a výsadám šľachty aj prakticky, v styku s ľuďom. Touto praktickou činnosťou sa demokratické krídlo zblížovalo aj s J. M. Hurbanom. Na začiatku februára 1847 písal Hurban pražskému slavistovi V. Hankovi asi v tom zmysle, že „naše noviny a Orol“ už veľa dobrého vyúčinkovali na Slovensku, hoci trochu škodia, keď „aj ináč slobody teraz u nás vládajúcej“ neužívajú. Ale myslím, píše Hurban ďalej, že sa redaktor škodou a životom napraviť dá, keď naše napomenutia nepočúva. „On je muž idey, školy, ale nie života!“³⁰

Štúr naliehanie na ostrejší demokratický tón ospravedlňoval „taktikou“, dokladajúc, že potomstvo iste mu dá za pravdu, keď starosť o zachovanie vybudovaného postavenia opusteného a utláčaného národa kladie na prvé miesto svojej osnovy. Snažil sa vyrovnávať rozpory.

Od roku 1847 sa nacionálna ideológia novín stáva zložitejšou, dynamickejšou, ale aj vplyvnejšou.

Štúrove noviny vyvíjajú sústavné úsilie o oslobodenie roľníctva od feudálneho útlaku a ich dokumentárne články o žalostnom postavení slovenských hornatých stolíc v tomto období neúrody a hladomoru vychádzajú z úprinného pomeru k ľudu. Pravda, Štúrove náhľady na riešenie

²⁹ Tamže, 82. Približné dátum listu (leto, júl 1847) určuje zmienka o zhromaždení Tatrína.

³⁰ List J. M. Hurbana V. Hankovi zo 7. februára 1847. Literárny archív NM v Prahe.

roľníckej otázky sa pohybujú v rámci liberálnej požiadavky zrušiť urbársku služobnosť za výkupné a popri správnom zdôrazňovaní nevyhnutnosti riešiť túto otázku prejavujú sa v nich aj slabiny svetonázoru. Štúr napr. pri komentovaní východoslovenského roľníckeho povstania roku 1831 nedoviedol, ako hybné sily pokroku (i mravného) závisia od podmienok hospodárskeho života a roľnícke povstanie zavrhol z idealistickej obavy pred živelnosťou zaostalých, pretože neslobodných, ľudových mäs. „Mužné postavenie sa i pri najlepšom svojom práve, to bolo u nášho ľudu výnimkou, a keď zasa dostal príležitosť, tu viedol si ako slepý a besný, prevracajúc všetko s najväčšou surovosťou, ukrutnosťou, ako to známe zemplínske vzbury smutne ukazujú. Slobodný človek nedopustí sa takého surovstva, on sa netúli a nekrcí, ale aj vie, čo urobiť a čo nechať má”³¹ Preceňovanie osvety vo vykorisťovateľskej spoločnosti ho odvádza od radikálnejšieho postoja k sociálnemu obsahu roľníckej otázky.

Aj politicko-kultúrne požiadavky predkladal Štúr nástojčivejšie a s dôsledným zreteľom na životné potreby ľudu. Noviny agitujú za zrušenie zemianskych privilégií, za rovnosť všetkých občanov pred zákonom; žiadajú, aby i zemianstvo znášalo krajinské tarchy ako všetci ostatní, sú za demokratickú reformu súdnictva a právnych pomerov — „spravodlivosť každému, i ľudu, ktorý u nás dosiaľ všetko robil, ale práv nebol účastný”. Kto by v tomto prípade pochyboval o Štúrovej oddanosti veci ľudu?

Bola to skupina radikálov, ktorej patrí zásluha za podnety k politickej aktivite slovenskej, ako sa prejavila v druhej polovici roku 1847. Jedným z prirodzených politických dôsledkov bolo Štúrovo čoraz kritickejšie stanovisko k habsburskej Viedni. Keď F. L. Rieger navštívil Štúra v Bratislave, zapísal si do denníka (12. novembra 1847): „Vytýkal Štúr našim časopisúm servilnosť, zvlášť Havlovi (t. j. Havlíčkovi) v článku Slovan, kde neustále reč o orlu rakovskom.”³² Zmena taktiky voči Viedni umožňovala súčasne zmierniť napätý pomer k maďarskej liberálnej strane, pripravený už predtým Štúrovou likvidáciou reakčného panslavizmu a istou umiernenosťou maďarizačných výbojov zo strany liberálnej opozície. J. V. Frič zachoval zprávu, čerpanú pravdepodobne priamo od Štúra, že L. Kossuth prijímal Štúrove snemové reči s vecnou sympatiou a „úctivo sa k nemu choval”.³³

Pre ciele a motívy Štúrovej činnosti na prelome do revolučného roku 1848 nemohlo byť bez významu niekoľko dôležitých udalostí v slovenskom národnom hnutí. Jeho úsilím prijali v lete roku 1847 na čachtickom zhromaždení Tatrína celoslovenskú spisovnú reč všeobecne, a tak vytvorili dôležitú základňu pre jednotu buržoázneho národa. V jeseni roku 1847 sa Štúr stal prvým slovenským poslancom na uhorskom stavovskom sneme. Jeho reč, povedaná 21. decembra proti feudalizmu, robí česť jeho

³¹ *Prejavy a state*, 301.

³² K. Stloukal, *Riegrový zápisky o Slovensku r. 1847*, Bratislava I, 535.

³³ Rukopis J. V. Friča o Štúrovom živote. Fričova pozostalosť v Literárnom archíve NM v Prahe.

demokratizmu. Demokratičnosť Štúrových prejavov na sneme nebola oportúnna. Svedčí o tom plán celoslovenskej petície, ktorá sa mala predložiť pred snem, aby tlmočila požiadavky slovenského národa, a to na základe masovej, stotisícovej podpisovej akcie, teda ľudového charakteru. Radikálnodemokratický prúd v hnutí, i keď sa nevykryštalizoval v samostatnú frakciu s vlastnými politickými cieľmi a taktikou, jednako vplýval na politickú koncepciu oficiálneho vedenia. Z jeho podnetov vznikol spomínaný plán masovej petície, ktorú však predbehol vývin revolučných udalostí roku 1848. Týmto vývojom sa zreteľne zoslabil vplyv radikálov v štúrovskom hnutí.

Zaktivizovanie slovenského národného hnutia pod vplyvom pripravovaného zápisu medzi konzervatívnymi a pokrokovými živlami v uhorskom politickom živote, ktorý sa mal odohrať na sneme, odhalilo však i rozpory v tábore štúrovcov na základné politické otázky. Boli značné rozdiely v názoroch Štúra a Hurbana.³⁴ Ohľadly na liptovskú stoličnú šľachtu, obavy z konzervatívnych tendencií bratislavského snemu a z masovej akcie účinkovali najmä na M. M. Hodžu, povereného zostavením petície. Zlyhanie petičnej akcie oslabilo aj politické postavenie L. Štúra na sneme.

* * *

Slovenské národné hnutie za revolučných marcových udalostí roku 1848 charakterizuje okolnosť, že v politickom úsilí ostali jeho oficiálni predstavitelia na legálnej ceste a v tomto období nevytvorili nijaký revolučný orgán. Keď uhorský snem pod vplyvom európskej revolúcie prijal zákony o zrušení poddanstva, o občianskej rovnosti pred zákonom, o zdemokratizovaní stoličnej správy, všeobecnom znášaní krajinských tiarch, o slobode tlače a i., inteligencia a maloburžoázne vrstvy prijali tieto výdobytky napriek ich triednej šľachticko-buržoáznej obmedzenosti s porozumením, pre ktoré možno nájsť vysvetlenie iba v slabosti slovenského národného hnutia. Štúr sa opätovne vracia k myšlienke, že prevratné „zmeny rozmyselnejší predvídali, ale že by tak znáhla prikváčili, to sa nik nenazdal“. Svoj pomer k nim vyjadril v článku *Nový vek* z 31. marca týmito slovami: „S týmto môžeme byť nateraz spokojní a môžeme zavolať z celej duše slobode na slávu. Keby sme i z ohľadu národného to, čo nám je nevyhnutne potrebné, boli dostali, to by sme už mohli byť úplne slobodní a spokojní.“ Ďalší vývin sa musel prejavovať odklonom od rozvíjania sociálnych požiadaviek smerom k úplnej likvidácii feudalizmu, ako si želali široké ľudové vrstvy. Program akcií, ako ho načrtnol Štúr a uskutočňovali jeho oddaní spolupracovníci, strácali niekdajší jasný sociálno-

³⁴ V polovici októbra 1847 boli Hurban a Štúr vo Viedni. Na schôdzke slovenských činiteľov u Štúra dňa 15. októbra (Hurban, Vuk Karadžić, Miloš Popović, redaktor behradských novín, gróf Nugent, Juranović, pravoslávny pop, Terebel'ský, vojenský lekár a i.) všimol si študent Vojta Náprstek (Fingerhut), že Štúr s Hurbanom „hádali se ustavične mezi sebou in rebus politicis“. Zápisový list uložený v knižnici Náprstkovho múzea v Prahe.

politický ráz. Obe skupiny slovenskej inteligencie, bezmála všetci štúrovci a kollárovci (títo izolovane), vynášali na prvé miesto otázky nedoriešeného nacionálneho programu, národného organizmu.³⁵

Ale skoro nastáva obrat. Najmä J. M. Hurban sa v nitrianskych aprílových agitáciách presvedčil, že záujmy a politika inteligencie a maloburžoázie sa zdôrazňovaním národnostnej otázky odlišujú od túžob a požiadaviek širokých roľníckych vrstiev. Na druhej strane bolo mu čoraz zjavnejšie, že vládna koalícia aristokracie a strednej liberálnej šľachty sa stavia energicky proti akémukol'vek zákonnému opatreniu, ktoré by uspokojilo oprávnené požiadavky nemaďarských národností. Tak Hurban vytvára syntézu národných a sociálnych požiadaviek v Žiadostiach slovenského národa v stolici Nitrianskej a vracia sa k ľudovej opore hnutia.

Radikálny demokratický prúd v slovenskom národnom hnutí sa nestihol vyvinúť natoľko, aby svojou agitáciou vytvoril revolučné ohniská medzi roľníckym ľudom a udržiaval s nimi spojenie. Málopočetnej inteligencii, zmýšľajúcej demokraticky, chýbalo spojenie s veľkomestskými debatnými strediskami, ktoré spájali jednotlivcov v nenávisti k spoločenskému útlaku. Revolučný príklad Pešti zapôsobil len na Janka Kráľa, ktorý na konci marca 1848 so svojím druhom J. Rotaridesom podnietil rozsiahle povstanie hontianskych roľníkov. Jeho význam je nielen v tom, že časovo predbehol slovenské revolučné udalosti, ale najmä v jeho revolučnom úsilí o ďalšie rozvinutie zákonov o zrušení poddanstva.³⁶ Kráľ kládol sociálny obsah ľudového hnutia nad národné požiadavky. Správne si uvedomoval, že pri triednom rozvrstvení národa so základnou vrstvou roľníckeho ľudu iba rešpektovanie sociálnych potrieb ľudu môže ho viesť k spojitosti s národnou otázkou.

Fakt je, že slovenská buržoázia, predstavovaná štúrovskou mladou generáciou, hľadala vzťah k tomuto sociálnemu boju roľníctva. Pri zostavovaní celonárodných žiadostí dňa 10. mája 1848 v Lipt. Sv. Mikuláši najmä Hurban ohnivo nástojil na tom, aby sa sociálne žiadosti nitrianskeho ľudu zovšeobecnila a v požiadavkách uviedli. („Nepotrebujeme pánov, ale ľud!“)³⁷ Slovenská buržoázia sa nepochybne usilovala o to, aby boj ľudových más za sociálne oslobodenie urobila zložkou národného hnutia. Je nepochybné aj to, že akcie slovenského národného hnutia, využívajúce dané občianske uvoľnenia, zvädzali sociálny, triedny, protifeudálny boj ľudových más do riečišťa legálnosti, čím ho obmedzovali. Jednako nemožno povedať, že to boli obavy z boja ľudových más, ktoré viedli slovenskú buržoáziu k tomu, aby ľud z cesty triedneho sociálneho boja

³⁵ I maďarské vládnuce triedy žili ešte na začiatku mája v ilúzii, že „karpatskí Slováci, t. j. ľud, priľnuli k terajšej uhorskej vláde, pretože boli oslobodení z poddanstva, takže ani za 10 rokov nepovstanú proti Maďarom.“ Túto zprávu mala poľská delegácia z Haliče priamo z vládneho prameňa. *Pamiętniki Floryana Ziemajkowskiego*, Krakov 1904, 135.

³⁶ O ľudovom povstaní v Honte, organizovanom Kráľom a Rotaridesom, pozri pamäti Antala Gyürkyho v zborníku Rok 1848 v pamätiach súčasníkov, 29—31.

³⁷ D. Rapant, *Dejiny slovenského povstania r. 1848—49 I*, 296.

odvádzala na cestu národnostného boja, ako to bolo napr. u českých liberálov, paktujúcich so šľachtou. J. Révai hovorí v maďarskej relácii, že ani „táto stredná zemianska vrstva sa nebála demokratických hnutí zdola natoľko, aby sa stala priamym zradcom revolúcie“.³⁸

Po uväznení Janka Kráľa predstaviteľom slovenského národného hnutia ostalo Štúrovo krídlo s politickým cieľom domáhať sa doplnenia marcových zákonov v otázkach národnostných, politických a v požiadavkách sociálno-hospodárskych. Tento program vyjadrovali tzv. Žiadosti slovenského národa, zosnované na porade štúrovskej inteligencie (kollárovi sa nestihli organizovane uplatniť) dňa 10. mája 1848 v Lipt. Sv. Mikuláši. Zo 14 bodov „celonárodných“ požiadaviek prevažná väčšina mala politický obsah, ktorým by sa bol urýchlil proces formovania slovenského buržoázneho národa a jeho politickej moci; niektoré žiadosti svojím demokratickým zmyslom (zľudovenie vzdelania, všeobecné volebné právo neviazané na majetok a výšku príjmov) zodpovedali záujmom širokých mäs; XI. bod obsahoval sociálne požiadavky roľníckej vrstvy obyvateľstva. Tento bod bol premietnutím túžob urbárskych poddaných, ktorí žiadali, aby boli zrušené feudálne plnenia, nedotknuté zákonmi (napr. desiatky z viníc), ďalej sa týkal roľníkov osadených na majerských pôdach, ktorí ako v nájomnom pomere žijúci roľníci žiadali, aby aj ich oslobodili od feudálnych povinností priam tak ako (právne) poddaných. Žiadosti žiadali navrátenie pôdy, ulúpenej pánmi, ale na roľníkov-bezzemkov, ohromnú armádu želiarov, žiadosti nemali nijaký zreteľ.

Pre národnostné represálie uhorskej vlády proti hlavným predstaviteľom hnutia sa „mikulášske žiadosti“ nestihli uplatniť v akcii. Ale sociálne požiadavky, hovoriace za roľníkov, vytvorili mocné ideové predpoklady pre masovú účasť podjavorinského roľníckeho ľudu, ako uvidíme, v septembrovom povstaní proti uhorskej vláde. Ich protifeudálny charakter a vôbec úmysel politického jadra štúrovskej inteligencie na mikulášskom zhromaždení oprieť sa v politickom boji o roľnícke vrstvy národa stavajú Žiadosti slovenského národa do pokrokového svetla. Povaha politickej línie slovenského národného hnutia vysvitá však aj z celkovej krajinskej situácie: kým uhorská vláda (a to i od mája, keď sa v nej posilnilo postavenie L. Kossutha) nemilosrdne potlačovala roľnícke pohyby a tým niektoré vrstvy roľníkov rozčarúvala z revolúcie, slovenské agitácie maloburžoáznej inteligencie chceli aktivizovať ľud do činnosti, ktorá by v dôsledkoch bola prekročila hranice legálnosti.

* * *

Štúr dal síce k novej vlně slovenského politického hnutia podnet, ale sám sa na ňom aktívne nezúčastnil. Pádometternichovského systému odkryli sa totiž dlho podväzované zdroje slovenského slavizmu v plnej miere a slovenská buržoázia začala nadväzovať na staré domáce podnety

³⁸ J. Révai, *Marx a maďarská revolúcia*, Bratislava 1953, 19.

tak energicky ako nikdy predtým. Tendencie uhorského revolučného zákonodarstva proti zrovnoprávneniu uhorských národností poháňali slovenský politický vývin k slovanskej solidarite. Rakúska vláda sa v prúde revolučných udalostí i po odstránení metternichovského absolutizmu uchýľovala k starej taktike: rozoštvávaním národov rakúskej ríše chcela upevňovať otrásené pozície monarchie. Vábne perspektívy ústavného života a národnej rovnoprávnosti, ktoré zaznievali z Viedne, prebúdžali aj u slovanských národov nové politické aspirácie, takže prichádzali do hlavného mesta ríše s petíciami. Šovinistická politika maďarskej revolúcie viedla ešte na pôde bratislavského snemu k družbe slovensko-juhoslovanskej, k jednotnému frontu uhorského slavizmu; jeho základňa sa už koncom marca 1848 posunula do Viedne. Záujmy slovanskej buržoázie viedli do hlavného mesta ríše aj Štúra, ktorý od konca marca vyvíjal v komitáte chorvátsko-ilýrsko-slovenskom všetko úsilie, aby slovenská otázka v tvoriacej sa politickej situácii nezostala izolovaná.³⁹

Niektoré črty Štúrovho viedenského účinkovania treba osobitne vyzdvihnúť. Vo svojich prejavoch radikálne odsudzoval, zo slovanského hľadiska, zákerné praktiky padlého rakúskeho absolutizmu, jeho „diabolskej politiky“, „satanáštvá“. Z toho vyplýva, že Štúr bol v chápaní priebehu rakúskej revolúcie na míle vzdialený politickým osnovám v lojálnom rakúskom zmysle. Jeho aktívna účasť na vytváraní slovanskej solidarity sa pohybovala hlavne na pôdoryse rakúsko-slovanského zjednocovania, ale prekračovala ho prvkami všeslovanského programu. Vysvitá to aj z jeho sympatie pre obnovenie nezávislého Poľska.⁴⁰ Princíp všeslovanskej slobody, ako ho rozširovali štúrovci, zahrnoval aj oslobodenie ruského národa spod cárskeho despotizmu.⁴¹

Významnou črtou Štúrovej slovanskej koncepcie bolo praktické zdôraznenie úzkej spolupráce na česko-slovenskom základe. „Všetko ku sláve Slovanstva, všetko k jeho životu! heslo naše a viem, i bratov českých. Budeme jedno, to je silné naše presvedčenie.“⁴² Konštruktívne osnovy v slovanskom zmysle oživovali úprimný kladný pomer k českému národu v tradičných ohniskách spoločného prežívania historických problémov s politickým dosahom.

V Štúrových prejavoch na viedenskej pôde a v druhej polovici apríla v Prahe ozývali sa, pravda, aj protimaďarské útočné reči. O pomere Štúra ku Kossuthovi v kritických revolučných týždňoch z jari 1848 máme naporúdzí iba jedinú zprávu, ktorá však zachycuje problematiku len v psychologickej zložke a svojím obsahom nijako nezodpovedá ani zmyslu

³⁹ Ziemiałkowski, c. d., zápis k 7. aprílu.

⁴⁰ Tamže.

⁴¹ Porovnaj Pieseň za slobodu, vytlačenú v Zpěvníku slovanskom, ktorý v máji 1848 vydal vo Viedni Vojtech Náprstek. „My verní Slováci pozdravujeme bratov (Čechov, Moravanov, Srbov a Chorvátov), Slavoncom, Poliakom ruky podávajme (Rusom ku slobode našej pomáhajme). Slovanské národy dovedna sa spojme, potom sa na svete nikoho nebojme.“

⁴² NN, úvodný článok z 2. mája 1848.

jarných slovenských agitácií, ani Štúrovým politickým reálnym osnovám. Samuel Jurkovič, Hurbanov svokor, zachytil ju v tejto podobe: „Aj Štúra že sa Kossuth v sneme pýtal, čo chcete Slováci od nás? On hrdo odpovedal: Nič!“⁴³ Ak Štúrove útočné reči proti hospodárskemu a národnostnému útlaku maďarských vládnúcich tried vysvetľujeme ako boj proti silám, ktoré hatili spoločný postup proti konzervatívne-feudálnemu úsiliu, pochopíme jeho taktiku z jari 1848, ktorá sa vcelku zakladala na ústavnom riešení slovenskej otázky. Štúr reálne odhadoval spoločenské sily, ktoré bolo možno zaktivizovať pre ciele slovenského národného hnutia v pomere k mocenským silám vládnúcich tried panujúceho národa. Vidíme to z jeho viedenského úsilia nedramatizovať predčasne rozpory s Maďarmi a Nemcami, ako aj z viery v možnosť poľského sprostredkovania medzi slovenským úsilím a uhorskou vládou.⁴⁴

Politický zmysel vytvárajúcej sa slovanskej solidarity, ktorá viedla k tzv. Slovanskému sjazdu na konci mája, prejavil sa na začiatku mája v slovenskom národnom hnutí v programe mikulášskeho zhromaždenia. Na prvom mieste Žiadostí slovenského národa sa zjavila požiadavka národnej rovnoprávnosti uhorských národov, ktorá pri zachovaní jednotnej celistvej uhorskej vlasti viedla vlastne k požiadavke federalizácie Uhorska. Tak na Slovanský sjazd, ktorý sa pripravoval v Prahe, mohli štúrovci prísť ako zástupcovia národného celku, ktorý sa mohol plnoprávne priradiť ostatným, viac-menej „historickým“ slovanským národom v ríši. Červeno-biele zástavy, požadované v 8. bode mikulášskeho programu, v podstate slovanské farby, ako symboly buržoáznej národnej jednoty sú svedectvom, že korene tohto vyvrcholenia slovenského národného hnutia treba hľadať v podstatnej miere v politických nádejách slovanskej solidarity.

Keď maďarská vláda vyhlásila nad slovenskými stolicami v dôsledku národnostných agitácií stanné právo a začala prenasledovať hlavných účastníkov mikulášskeho zhromaždenia, bolo jasné, že sa končí legálne obdobie slovenského národného hnutia.⁴⁵

⁴³ S. Jurkovič D. Slobodovi, list z 1. apríla 1848. V rodinnej zbierke.

⁴⁴ Z i e m i a ě k o w s k í, c. d., 127 (k 2. máju 1848). Porovnaj XIII. bod Žiadostí slovenského národa.

⁴⁵ Z Hurbanovej korešpondencie so ženou: „Mám zaiste najlepšiu nádej, že stadiaľ, skadiaľ som počal myšlienkou rúbať, počnem i mečom narábať.“ (List z 18. mája.) — „Nítru bude môcť tento skutok nezákonný lapenie dvoch obcí vyslancov jej stoličný dom košťovať — a na dôvažok niekoľko panských kaštieľov.“ (List z 20. mája.) SP 1906, 93, 95.

ЛЮДОВИТ ШТУР И СЛОВАЦКОЕ НАЦИОНАЛЬНОЕ ДВИЖЕНИЕ
В Сороковые годы XIX века

Выводы

В сороковые годы XIX века словацкое национальное движение принимает характер организованного стремления с политической программой, и это развитие соединяется с деятельностью мелкобуржуазной интеллигенции, так называемых штуровцев и с трудами Людовита Штура. Взаимная связь исторических условий этого процесса (австрийская колониальная политика против Венгрии, рамки венгерского многонационального государства, положение угнетенного народа) с начинающейся консолидацией словацкой национальности на народ, определяет политический характер движения.

Венгерский национализм стремился к такому национальному преобразованию страны, результатом которого было бы экономическое, политическое и вместе с тем национальное единство Венгрии. Словацкая интеллигенция стремится найти в народе поддержку для своих политических стремлений. (Шляхта словацкого происхождения постепенно ассимилировалась идеологически и национально с буржуазно-феодалной основой политики господствующего народа. Словацкая буржуазия теряла связь с словацкой средой, частично поддавалась мадьяризации. Словацкая мелкая буржуазия была экономически слабой, политически незначительной.) Поэтому словацкое национальное движение было в своей основе демократическим и было направлено все более принципиально к перемене феодального экономического базиса в интересах хозяйственного, социального и культурного развития народа. Этот демократический характер движения политически проявился в требованиях словацкого народа в 1848 году.

Штур отличался от венгерского реформного движения не только более демократическим отношением к народу, его отношение к венгерской либеральной оппозиции определял сам вопрос словацкого национального существования. Поэтому штуровцы недооценили значение борьбы за независимость Венгрии, они поддавались иллюзиям о поддержке словацкого национального движения некоторыми венскими правительственными деятелями. Наконец в 1848 году из-за недостатка историческо-государственно-правовой поддержки своей борьбы, они покорились мечте соединения всех славян в монархии.

KAROL GOLÁŇ

LUDOVÍT ŠTÜR UND DIE SLOWAKISCHE NATIONALE BEWEGUNG
IN DEN VIERZIGER JAHREN DES XIX. JAHRHUNDERTS

Zusammenfassung

In den vierziger Jahren des XIX. Jahrhunderts nimmt die slowakische nationale Bewegung den Charakter einer organisierten Bestrebung mit politischem Programm an, und diese Entwicklung wird mit der Tätigkeit der kleinbürgerlichen Intelligenz, der sog. Anhänger Štúr's und zum Teil Ludovít Štúr verbunden. Der gegenseitige Zusammenhang zwischen den historischen Bedingungen dieses Prozesses (die österreichische Kolonialpolitik gegen Ungarn, der Rahmen des ungarischen nationalen Staates, die Lage der unterdrückten Nationen) und der beginnenden Konsolidation der slowakischen Nationalität auf eine Nation bestimmt den politischen Charakter der Bewegung.

Der ungarische Nationalismus erstrebte eine bürgerliche Umgestaltung des Landes, deren Ergebnis die wirtschaftliche, politische, jedoch auch nationale Einigkeit Ungarns gewesen wäre. Die slowakische Intelligenz bemühte sich, eine Basis für seine politischen Aspirationen im Volke zu finden. (Der Adel slowakischen Ursprungs assimilierte sich langsam ideologisch und national zu der bürgerlich-feudalen Basis der Politik der herrschenden Nation. Die slowakische Bourgeoisie verlor den Zusammenhang mit der slowakischen Umgebung und unterlag teilweise der Magyarisierung. Das slowakische Kleinbürgertum war wirtschaftlich schwach, politisch bedeutungslos.) Daher war die slowakische nationale Bewegung im Grunde demokratisch und strebte immer konsequenter zur Aenderung der

feudalen wirtschaftlichen Basis in Interesse des wirtschaftlichen, sozialen und kulturellen Aufstieg des Volkes. Dieser demokratische Charakter der Bewegung offenbarte sich auch politisch in den Forderungen des slowakischen Volkes in 1848.

Von der ungarischen Reformbewegung unterschied sich Štúr nicht nur durch sein mehr demokratisches Verhältnis zum Volk, sein Verhältnis zur ungarischen liberalen Opposition wurde auch durch die Frage der slowakischen nationalen Existenz selbst bestimmt. Daher wurde die Bedeutung des Kampfes um die Unabhängigkeit Ungarns von Štúr's Anhängern nicht erwogen, sie unterlagen Illusionen über die Unterstützung der slowakischen nationalen Bewegung durch einige Wiener Regierungsmänner. Schliesslich unterlagen sie 1848 in Ermangelung einer historisch-staatsrechtlichen Unterstützung ihres Kampfes der Vision der Vereinigung aller Slawen in der Monarchie.